

XIII. Leo pápa.

XIII. Leo pápa

Szentségét ünnepli e hóban a keresztény világ!

Mi nekünk többféle szempontból is sietnünk kell csatlakozni legmélyebb fiúi hódolatlunkkal Krisztus Urunk földi helytartójának, Szent-Péter főapostol eme nagylelkű utódjának világgraszoló ünnepeltetéséhez:

Mint katolikusok, kiknek a római pápa legnagyobb egyházi főnökünk, legfőbb lelki atyánk, legnagyobb erkölcsi hatóságunk e földön, — meg levén kötve, a mit megköt, meg levén oldva, a mit megold; a ki tanítói hivatalában soha sem tévedhet, mert az örök igazság isteni szelleme csodásan vezérli és fentartja a világ végezetéig, s Ő minden időknek és népeknek igaz tanúságot teend róla.

Mint örmények, a történelmi nemes hagyományokhoz híven, népünk örök hálája által köteleztetünk együttérezni örömben és szomorúságban az egyház szenteséges fejével; kinek egykori előde nemzeti apostolunkat, legelső „Felvilágosítónkat“ a keresztény katolikus hitben, — őshazánk patriarkhai székébe iktatta; maga pedig az örmény egyháznak egyik főpásztorát a római bíbor diszével és méltóságával ruházta föl; különösen mint erdélyi örmények már azon oknál fogva is, mert az apostoli szent-széknek közvetlen kiküldöttje volt azon előkelő szellemű egyházi férfiú, ki hajdan a mi hitbuzgó elődeinket, a hányatott viszonyok folytán egyházukba besuszott tévelyektől megszabadítva, — Isten segélyével —

újolag és végleg egyesíté a tanaiban szilárd, egységes és tévedhetetlen anyaszentegyházzal, — s a kinek a mellett, mint tudjuk, az „Örmények városának“ (Armenopolis) megalapításában is — mondhatni — oroszlánrésze volt.

Mint honfiúsított magyarok, — mert a pápaságban, kedves magyar hazánk egész történetén keresztül, e nemzet legnagyobb, legőszintébb jóltevőjét ismerjük fel, a legelső szent királytól kezdve, a török világ hosszú küzdelmes korszakán keresztül, le egészen a jelenkorig; s mert mi jól tudjuk, hogy sem nálunk, sem más keresztény avagy nem keresztény országban, a mi egyházunknak egyéb célja és érdeke nem lehet, mint békességben munkálni a lelkek üdvét, az emberi társadalom egyetemes és legszentebb érdekeit, legfőbb életcéljait.

Mindezen csak alig érintett, de eszméileg kimeríthetlen szempontok magukban véve is elegendő indokát képezhetik annak, hogy újolag ismételjük a mi törhetlen fiúi ragaszkodásunknak, — öt év előtt, hasonló alkalommal nyíltan hangoztatott ama szózatát, — melylyel akkoron Róma, az Örökváros felé fohászkodánk:

— *Ave Leo! Morituri Te salutant!* . . .

Az „Armenia“ szerkesztősége.

A hazafi.

— Pátkánián Ráfáel satirikus költeménye. —

*Fényes teremben, a midőn eszem
Sok izletes és drága étkeket —
Rád gondolok még ott is nemzetem:
Ti örmények, örményt segítetek!*

Színházba ülve első széksoron,
Agyamra gyűl az eszmék tengere:
Örmény műveltség, érzés, iskola —
Áll Erzerum, költözzetek bele!

Földbirtokos vagyok, hű kezelőm
Halomra gyűjt, ám küld is pénzt nekem;
Nem mondom én, Ván-ért kell tenni még?
Népünk szükségét forron érzem!

A takaróm meleg, — ágyam puha —
Jól alszom, és gyomrom mindig tele;
Nem mondom én: nyíljon ki a tenyér?
Az örménynek kenyér is kellene!

Borús napon a föld sáros-vizes,
Teherhordónknak lába meztelen;
Örményhonnak vasút is kéne tán!
Nem-e azt mondom folyton, szüntelen?

Intézetben kapják a gyermekek
Az alapos nevelést — mondhatom —
A hol alig kell iskola nekünk;
A népoktatást gonddal ápolom! . . .

Igy osztám szét a szó-virágokat
Sok éven által, — egész életemen:
Mig könnyenhivő örmények előtt —
„Egy bölcs hazafi“ lett az én nevem!

Simay Gergely.

Magistros Gergely herczeg

XI-ik századbeli örmény író.)*

II.

Magistros Gergely, a perzsiai Arsacidák ivadéka, a tizedik század végső éveiben született. Atyja, a „vértanú“-nak nevezett Vászág, anyai ágon elődei közé sorolhatta Világosító Szent-Gergelyt, Örményország apostolát és szent Száhág katholicoszt.

Fiatal korától fogva a katonai pályára szánták s több ízben alkalma is volt bizonytságot tenni vitézségéről a csaták mezején. Előkelő származása s hadi érdemei magas rangra emelték az örmény hadseregben ezen időszak alatt, a midőn Monomach Konstantin ült Byzancz trónján s a Bagratida házbéli II. Kákig volt az áni-i királyság ura.

Atyjának meggyilkoltatása után Magistros Gergely lépett az Ararát közelében fekvő pedsni-i kastély birtokába. Mint a Bagratidák koronájának egyik fő méltósága, egész erejével előmozdította II. Kákignak Örményország királyává való megválasztását, midőn a trón Szempád János halálával üresedésbe jött. Ám azon szolgálatok daczára, melyeket a fiatal uralkodónak tett, mihamar kegyvesztetté lőn. Egyik ellensége, Vjészd-Szárkisz sziuiniai herczeg azt a vádat emelte ellene, hogy más trónkövetelőt hívott az országba s a király megfosztotta Magistros Gergelyt hivatalos állásától.

Ámbár egészen ártatlan volt az árulásban, mely az ország határait megnyitotta az arabok előtt, teljes nyugalommal viselte a kegyvesztést. Dáron-kerületben fekvő birtokaira utazott s idejét az irodalomnak és tudományoknak szentelte, a melyek iránt nagy előszeretettel viseltette. Saját költségén felépítette a szent Jánosról nevezett kolostort s iskolát csatolt hozzá, melyben személyesen vezette kiváló növendékek tanulmányait.

*) Victor Langlois, Mémoire sur la vie et les écrits du prince Grégoire Magistros, duc de la Mesopotamie, auteur armenien du XI siècle. (Journal Asiatique, VI série, 13.)

Vjészd-Szárkis tovább szötte ármányait ellene az áni-i udvarnál s csöndes visszavonulásából is kizavarta ezen ármányokkal Magistros Gergelyt. Kénytelen volt elhagyni hazáját s Konstantinápolyban keresni menedéket. Egyik odaadó hivére, Hêráádra bizta az általa alapított intézmények vezetését s tanítványainak őszinte bánatától kísérve, útra kelt Görögország felé. Leveleinek egyike, elpanaszolván a hálátlanságot, melyet a király részéről tapasztalt s a zaklatásokat, melyeknek ki volt téve, fel- említi, hogy útközben ismételve tapasztalta a rokonszenv tanújeleit s nevezetesen a legszivélyesebb vendéglátásban részesült különösen egy püspöknél, a kivel utóbb levelezésbe is lépett.

Konstantinápolyban nagy kitüntetéssel fogadták (1044). Vitézi és államférfiúi hírneve — mert többször járt el politikai küldetésben is — tudományos és bölcséleti reputatioja megelőzte a byzanci császárok fővárosában. Ennek folytán csakhamar összeköttetésbe lépett az udvar és a papság legkiválóbb tagjaival. Hírneve csak növekedett, midőn alkalma volt nyilvánosan vitatkozni szent Zsófia templomában, a görög bölcselőkkel, kik a kor legjelesebb tudósai egyikének jelentették őt ki.

Konstantinápolyban ismerkedett meg Magistros Gergely két arab „omra“-val, ¹⁾ Manutse-vel és Ibrahimmal, a kik szintén ebben a városban telepedtek meg. Manutse buzgó muszliman volt; kifogásolta előtte, hogy az evangelisták prózában irták az új testamentomot s csodálkozott, hogy a keresztények által istenieknek tartott könyvek nincsenek versekben szerkesztve. Magistros Gergely vállalkozott rá, hogy az ó-testamentom eseményeit, a világ teremtése óta Krisztus születéséig, ezer vers-szabkból álló költeménybe foglalja össze s Manutse megígérte, hogy ha ez a költemény három nap alatt elkészül, meg fogja magát kereszteltetni. Magistros Gergely hozzálátott a munkához, a kitűzött időben elkészült vele, felolvasta a költeményt Manutse előtt, a ki egészen el volt ragadtatva általa s fel is vette a keresztény hitet. A másik emir,

¹⁾ Ámrith, umruth : bujdosó.

Ibrahim, a ki örmény anyától származott, ugyanebben az időtájban (1049) levelet irt Gergelyhez s kifejtette benne kételyeit a keresztény hit fölött. Gergely igyekezett válaszában felvilágosítani őt, azonban nem tudjuk, mi volt az eredménye e levelezésnek. Mindössze csak ennyit találunk Ibrahimról feljegyezve Magistos Gergely levelezésében.

Konstantinápolyban való időzése alatt megnyerte Gergely, Monomach Konstantin császár kegyét is. Odaadó ragaszkodásának jelei s valószínűleg az a remény is, hogy kezére fog dolgozni a császárnak Örményországra vonatkozó terveiben, azt eredményezték, hogy az uralkodó „Magistros“ címmel ruházta fel. (Az a cím a legnagyobb méltóságok egyikének felelt meg a byzanci udvarnál s körülbelől a mai valóságos belső titkos tanácsosi címmel helyezhető párhuzamba.) Értesülvén e nagy kitüntetésről II. Kákig, még inkább gyanúba vette Gergely hűségét, keserű szemrehányásokkal teljes levelet intézett hozzá s hazaárulónak nevezte el. Gergely tiltakozott válaszában a gyanúsítás ellen, fennen hangoztatta ártatlanságát s igyekezett bebizonyítani a király előtt, hogy ha valaki áruló, ugy az nem más, mint Vjészd-Szárkisz.

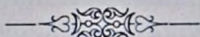
Azokban a byzanci császár, a ki minden eszközzel rajta volt, hogy Örményországnak a Bagratidák birtokában levő részét birodalmához csatolja, azt a tervet eszelte ki, hogy Konstantinápolyba hívja Kákigot s ezalatt meglepetéssel hatalmába ejtse Áni-t. Vjészd-Szárkisz, a ki e terv szövésében közreműködött, nógatta a királyt, hogy tegyen eleget a meghívásnak s Kákig megbizván a byzanci császár szavában, végre is elutazott. Az összeesküvésben részes árulók nyomban elküldték a császárnak Áni kulcsait s felajánlották neki Örményország fővárosának s az egész Keletnek birtokát. Kákig megkísérelte az ellentállást, de egy hónapig tartott küzködés után belátván, hogy elveszett a fővárosába való visszatérhetésének minden reménye, kénytelen volt belenyugodni abba, hogy elvesztett trónjáért cserében két város, Galubghad és Bizu tulajdonát kapja.

1044-ben Monomach Konstantin hadsereget küldött Örményországba, Áni-nak megszállására. A város falai alatt táborozó sereg vereséget szenvedett, de az örmény lakosság végre is belátta, hogy nem nyerheti vissza királyát, meghódult s a császári hadsereg bevonult a város falai közé.

A történetirók nem tesznek említést Magistros Gergelyről azok sorában, a kik Áni-t védelmezték s részt vettek a görögök ellen vívott győzelmes csatában. Igen valószínű azonban, hogy ő is ott volt a hazájának függetlenségeért küzdők között, s ezáltal is tisztázni igyekezett magát a hazaárulásnak reá nehezedő gyanúja és vádja alól.

— A harmadik közlemény jövő füzetünkben. —

Dr. Molnár Antal.

Az örmények ethnológiájához.

Anthropologiai, ethnologiai, folklorisztikai, linguistiai stb. folyóiratokban és művekben kiváló tudósok mindenféle nyelven gyakran rendkívül fontos és érdekes dolgokat irnak az örményekről, meglepő új adatokat közölnek róluk és nagyjelentőségű új elméleteket fejtegetnek. E források egy része a szaktudós armenológok előtt is ismeretlen szokott maradni. Azt gondolom tehát, nem mívelek hiába való dolgot, ha az „Armenia“ számára időnkint összeállítom kivonatát annak, a mit kevésbé elterjedt néptani folyóiratokban és munkákban az örményekről fontosabb közleményt találok.

1. Dr. Tomaschek Vilmos, bécsi egyetemi tanár „Kisázsia őslakóiról“ a bécsi anthropologiai társaság 1892. január 12-iki ülésén tartott előadásából (I. Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. XXII. 1892. Sitzungsberichte. 1. 2.)

Az európai jellegű, a Haemusból hódítva Kisázsziába hatolt phrygiaiakhoz népiségre és nyelvre nézve közel ál-

lottak az örmények (háig). Azt a területet, a hol ezek később felléptek, eredetileg az alarodiak foglalták volt el, a kiknek nevét az orientalisták azonosnak tartják Ararat-tal s az assyr ékiratok Urartu országával. Azon őslakosságnak voltak tagjai, mely a Ván-tó melletti ékiratokban hagyta ránk létének nyomát. Az örmények ellenben Európából vándoroltak be. A nyelvtudomány fényesen kimutatta európai jellegét az örmény nyelvnek, a melyet iráni költön szavai miatt sokáig iráni dialektusnak tartottak; de a történetbuvár még nem tud megfelelni arra a kérdésre, hogy mikor foglalták el az örmények Ararat-országot. Talán a kimmeriai népviharok századában történt. A Halys örmény nevet visel: Ali, a sós. E folyam torkolatától hatolhattak felfelé az örmények a Gail-get vagy *Arzoz* hosszú völgyén át a felső Frát és Araxes felé és végre assimilálták az alarodiak népiségét. E közben az örmény beszéd, mint elébb a kisázsiaiától, úgy végre az alarodiától is sokat vett magába, hangrendszerben, flexioban s bizonyára szókinsben is.

2. Dr. Luschan valami 3000 kisázsiai és örmény koponyát mért meg és egyáltalán egynemű brachycephal alkatúnak találta, a kisázsiai őslakók homogenitásának bizonyítékául. Az örmények mielőtt elfoglalták az Ararat-regiót, valószínűleg sokáig laktak Kisázsia északi partjain és erősen vegyültek az ottani őslakókkal. Meglehet, hogy már a Haemus-félszigetből hozták a brachycephal koponyát; legközelebbi rokonai, a thrákok szintén brachycephalok voltak, ha a mostani rumeneket, kik szintén ilyen koponyaalkatúak csakugyan a thrákok utódainak lehet tekinteni.

3. Ugyancsak a bécsi anthropologiai társaság „Mittheilungen“-jei legújabb, mult évi V. füzetében (és külön kiadásban is, ára 2.50) megjelent egy nagyon becses dolgozat Parsadan Ter-Mowssesjanz, ecsmiádzini tanártól: „Das armenische Bauernhaus. Ein Beitrag zur Culturgeschichte der Armenier“ 55 ábrával. A szerkesztő személyesen megadta nekem az engedélyt, hogy e nagyérdékű dolgozat kivonatát az „Armenia“-ban közöljem,

és nobilis előzékenységgel rendelkezésemre bocsátotta a becses szemlélfelhető illusztrációk kliseit.

4. A német anthropologiai, ethnologiai és őstörténeti társaságnak 1892. augusztus 1—3-án Ulmban együtt volt XXIII. közgyűlésén Luschan F. nagyjelentőségű felolvasást tartott: „Die anthropologische Stellung der Juden“ czímmel, (S. Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für anthr. Ethnol. u. Urgeschichte. XXIII. 1892. 9. 10. szám), mely alkalommal az örmények faji jellegéről igen tanulságos, tudós fejtegetések folytak.

1891-ben következő nevezetesebb czikkek jelentek meg az örményekről: Barchudarian, Die Armenier und ihre Nachbarvölker in der Türkei (Ausland, 20. s köv. számok). — I. Bugge, Beiträge zur etymologischen Erläuterung der armenischen Sprache (Indogermanische Forschungen, I. Bd. — és: Zeitschrift für vergleichende Forschung, s XXII. 1.) — Chantre, A travers l'Arménie russe (Le tour du monde. 225 s köv. l. 369—416 l.) — V. Zwiedinek, Türkisch-Arménien u. seine Bewohner (Österreichische Monatschrift f. den Orient 3. 4 szám). — Relation des Missions scientifiques de MM. H. Hyvernat et P. Müller-Simonis 1888—89. — Du Caucase au Golfe Persique à travers l'Arménie, le Kurdistan et le Mesopotamie par P. Müller-Simonis suivre de notices sur la géographie et l'histoire ancienne de l'Arménie et les inscriptions cupeiformes du Bassin de Van par H. Hyvernat. Washington D. C. 1892. — Über neuerlich aufgefundenen Keilschriften in russisch u. türkisch Armenien. Von Waldemar Belck u. C. F. Lehmann. (Vorgelegt in der Berliner anthropologischen Gesellschaft, 30. april 1892) Zeitschrift für Ethnologie XXIV. 1892. Heft IV. 122—152. 4 litografált ékiratos táblával. — Ezekről talán máskor.

Dr. Herrmann Antal.

Az örmény gyermek.

Irta: Dr. Wlislöckiné Dörfler F. Anna.

I.

Nem akarok valami szellemes csevegést vagy rajzot a gyermekéletből írni, sem pedig valami tudományos értekezést a gyermek testi és lelki neveléséről, azt megtették már mások és meg fogják tenni a míg csak gyermek lesz a világon; de igenis szándékom, egyetmást a gyermekekre vonatkozó örmény néphitből, úgy amint ezt egyes tudományos művek mellékesen felemlítenek, itt felsorolni. Egyszersmind talán okot is adok rá hazai örmény anyáinknak, hogy az ide vonatkozó néphitnek háánkban még imitt-amott található foszlányait az „Armenia“ tárházába az utókor tudománya számára felhalmozzák. Mert legkevésbé sincs arra szükségünk, hogy a néphit azon babonái felett ne vessünk, melylyel a gyermek felett az anyák örködni szoktak. Hisz a néphit és a népies szokás nem egyéb, mint az alsó néposztály tudománya, melylyel magáról és környezetéről a rossz befolyást elhárítani igyekszik. Nem emlékszem, melyik író jegyzé meg: A nép műveltségére azon szokásokból lehet nagyon is biztosan következtetni, melyek a gyermekekre vonatkoznak. Legyen egy nép bármily míveletlen, vagy számíttassék az, az úgynevezett vadnépek közé, mégis a míveltség némi csiráját nem tagadhatjuk el tőle, ha vannak hitvilágában oly szokások, melyekkel csecsemőit körülfogja, még pedig azon hitben, hogy őket azok által életben tartja; megóvjja a betegségtől, sinlődéstől; növésüket gyarapítja, testi és lelki jólétüket előmozdítja. Az örmény anyák büszkéek lehetnek e tekintetben is, hogy voltak és vannak ugyancsak ilyen népies szokásaik, a melyeket itt röviden felsorolni szándékom.

A terhes állapot, a szülés, a gyermek gyarapodása — mindezen tüneteményeket a míveltség alsóbb fokán álló ember, kinél a természettani elemek ismerete hiányzik, csak úgy képes magának megmagyarázni, ha ezeket közvetlenül valami földöntúli lény befolyására visszavezeti.

Az ókor majdnem minden népénél a hold ezen tekintetben nagy szerepet játszott. Az éjjeli sötétség, melyet az megvilágít, a melyből aztán virradatkor a látható élet kibontakozik, a mellett ezen égi test növekvése és fogyása, mindezek oly tünetmények, melyek a primitiv embert önkénytelenül arra a gondolatra vezették, hogy a holdat nemcsak mint égi testet, mint holdistennőt, hanem egyszerűs mind, mint a gyarapodás, növés és szülés istennőjét tisztelje. Ezt találjuk a rómaiaknál, görögöknél, arabok- és egyiptomiaknál és az ó-kor számtalan népénél. Az iráni népek: a perzsák, médok, baktriaiak és örmények a holdistennőjét az ugynevezett Anaitis-t vagy Anahita-t, mint a szülés istennőjét is tisztelték, az ő védelmébe ajánlották a szülőanyát és a csecsemőt.¹⁾ A magyarok enembeli istennőjük a Nagyasszony vagy Nagyboldogasszony volt, kinek tulajdonságait, mint a szülónő ovó szellemét, a keresztény egyház boldogságos szüzére, Máriára ruházta át, kihez áldott állapotban levő nők fohászknak, ki magyar néphit szerint az anya felavatásáig örködik a csecsemő felett.²⁾ S hogy az örmény hold-, illetőleg szülésistennő elhalványúlt emléke még lappang európai örményeink néphitében, arról tanuskodik még ezen hit, mely főleg a bukovinai örmények közt divik: Keresztelés előtt t. i. a csecsemőt oly helyre teszik, a hova a hold süt és mindenki néhány percze a szobából, hol a csecsemő nyugszik, eltávozik. Ez azért történik, hogy a most, esetleg, megjelenő szerencseasszony (azaz holdistennő) nyálából készítse el a gyermek számára a „szerencseinget“, melyet a gyermek egész életében látatlanul magán hord és aztán minden tettében szerencsés lesz.³⁾ Ezzel a „szerencseinggel“ összefügg — az egyébiránt más nép körében is elterjedt — örmény néphit, mely szerint azon gyermek életében nagyon sze-

¹⁾ Lsd. Windischmann, Abh. d. philos. Cl. d. bayr. Akad. d. Wiss. VIII. 1858. 85 l.

²⁾ Lsd, Kálmány. Boldogasszony, mint ősvallásunk istenasszonya (akad. érték. 1885.) — Wlilocki H, Aus dem Volksleben der Magyaren (München 1892) 156 l.

³⁾ Lsd. »Germania« XXII. köt. 136 lap.

rencsés lesz, a ki az úgynevezett „burokban“ (embryonenhaut) jön a világra.

Manapság is az oroszországi örmények azt tartják, hogy a gyermek elébb-utóbb életében holdkóros lesz, ha születése után nem hintik be azonnal sóval.¹⁾ A tiflisi kerületben (Nücha körül) lakó örmények a gyermeket születése után nem mossák meg, hanem azonnal behintik egész testét finomra tört sóval, csak 30—40 órával születése után fürösztik meg a gyermeket. Ugyan ezt teszik az asztrachani örmények is;²⁾ sőt Kisázsziában akárhány községben az újszülött gyermeket több mint 24 óráig kegyetlenül sóba fektetik és azzal jó vastagon behintik.³⁾ Sok helyen, így pl. Bukovinában, só helyett olajjal kenik be az újszülött gyermeket, mely eljárás azon téves hitre adott alkalmat, hogy a bukovinai örmények az úgynevezett „Serth nahag horthuthiun“-nál t. i. midőn a gyermek ajkát a pap szentelt borral érinti, — már is megadják gyermekeiknek az utolsó kenetet.⁴⁾ Általában a keleten lakó örmények azt tartják, hogy az újszülött gyermek testét nem a víz, hanem csak is a só és később az olaj tisztithatja meg, miért később is a gyermeket nem igen fürösztik. Az eriváni örmények csak 5—7 napig fürösztik a gyermeket naponta egyszer keresztelésig, mely után három napra a fürösztés végleg elmarad; ekkor a gyermeknek szentelt olajjal bekent tagjai lemosatnak és a rendes fürösztés be is lesz ezzel szüntetve. Ha már fürösztik is néha a gyermeket, annak testét elébb bedörzsölik sós agyaggal és fürdés után beolajozzák.⁵⁾ A Kaukaszus kubani tartományában lakó örmények csakis a három első héten fürösztik a gyermeket, azután mig fel nem nő, soha többé.⁶⁾ Az olaj pótolja a vizet és előmozditja testük tisztaságát.

Az eriváni tartományban lakó örményeknél a bábának egyik fődolga a csecsemő „testét helyre igazi-

1) Krebel, Volksmedizin verschied. Volkerst. Russlands.

2) Meyersohn; medic. Zeitung Russlands 1860; 189 l.

3) Ploss, Das Kind II, 16.

4) Dan, Die or. Armenier in der Buk. 30 l.

5) Ploss id. h. II, 21.

6) »Kawkas« 1879. 62. sz.

tani. “ Ezen helyreigazitást a bába a csecsemőnek tizenötödik életnapjától kezdve 3—4 hétig minden nap egyszer megteszi. Kezével simogatja vállait; huzza, ránczígálja a gyermek végtagjait, a csuklókat ujjaival nyomja, a fejét felfelé húzza, hogy a kisdednek majdan hosszú nyaka legyen. Sok helyen a gyermeket lábánál fogják s lefelé hajtott fővel mint, valami ingát nehányszor ide-tovamozgatják. Mindez azért történik, hogy a tagok izmosodjanak, a test általában szépüljön. ¹⁾

Szerkesztői látogatás.

Irta: Szivárvány.

Ne tartsanak szerénytelennek kedves olvasóim, ha arra kérem önöket: engedjék meg, hogy magamat önökkel teljesen megismertethessem. Ezt nem csak azért kell tennem, mivel az alább elmondandóknak egyik főszereplő személye én vagyok, hanem azért is, mert tartok tőle, hogyha csak felületesen ismernek meg engem, majd nevemről, — mely ott fent, hét szint játszva, kápráztatja szemeiket — vonnak következtetést jellememre, azt hívén, hogy jellemem is hétféle színben változó. Különbentetszik tudni, hogy ha a szivárvány hét szint játszik is, olyan égi tűnemény, mely elüzi a haragos felhőket és békét hirdet.

Igy tehát nevem ellen nem lehet kifogás.

Nemzetiségre nézve örmény vagyok, de együtt érezek a magyarokkal. Ezt ugy-e önök érdemnek tartják?

Az erősebb nemhez tartozom. De mit mondék?! Önök így bizonyára azt képzelik, hogy férfi vagyok. Én azonban nem azt az erőt értem, melylyel a természet a férfit felruházta s a mely nem érdem, hanem azt, melyet a társadalom törvénye megkövetel a nőtől: hogy azon a sikamlós talajon... haladjon szilárd léptekkel előre, tartsa magát erősen, mert ha el talál bukni... akkor az

¹⁾ u. a. I. 300.

ítélet ki lesz mondva fölötte visszavonhatlanul... Azért helyesnek nem is találom, hogy a nőket nevezik a gyengébb nemnek, ha azt kívánják tőlük, hogy erősebbek legyenek a férfiaknál. . .

Tehát én — miként mondám — az erősebb nemhez tartozom.

Azonban, nememnek azon gyengesége meg van bennem, hogy nem vallom be éveim számát, így hát legyenek elnézéssel, ha erről csak annyit mondok, hogy ez — női titok.

Foglalkozásom annyiféle, a hányféle színt a nevem játszik, de ezeknek elősorolásával nem akarván önöket untatni, a hét közül csupán egyet említek meg, azt, mely egyedüli szórakozásomat képezi és ez nem egyéb, mint az — irás.

Ha kíváncsiak megtudni, hogy minő külsővel bírok, azt is megmondhatom. Magasságom: 160 (mond: százhatvan) cent.; termetem kissé sovány, hajam fekete, arczom: örmény szín (ez alatt nem az örmény nemzeti színt értem, hanem azt, hogy az örmények, kevés kivétellel, mind barnák), szemeim. . .

No de az ember a saját külsőjéről nem mondhat helyes bírálatot, anélkül, hogy ez a szerénységbe ne ütköznék, pedig kell, hogy önök arczom kifejezését is megismerjék, minthogy az arczból, a szemekből lehet a lélek minőségére következtetést vonni.

Igy tehát idézem egy férfi szavait, aki arczomat ekép bírálta meg:

„Sötét szemeinek kifejezése komoly, határozott, egyes lélekre mutat, lélek és pedig nyílt lélek sugárzik ki minden vonásából.“

Miután ennyire megismertettem magamat, rátérek tárgyamra, azon reményben, hogy önök kedves olvasóim ennek meghallgatására is szivesek lesznek áldozni néhány perczet.

Miként fentebb mondám: egyik foglalkozásom az irás.

Ha napi teendőimet végeztem, akkor e földtekéről — hol annyi bánat, szomorúság epesztik lelkemet — belé-

pek az én kis, önalkotta világomba. Igen, mert ha én irok, az nekem egy külön világom. Itt teremtek, alkotok és oly jól esik lelkemnek a tudat, hogy hatalmamban áll a jókat megjutalmazni, a gonoszokat megbüntetni, a szegény szenvedőknek vigaszt nyújtani, a kétszínűeket leálcázni; szóval: hogy minden úgy történhetik itt, amint én akarom.

Mikor lefestem az emberi gyengeségeket, magamat sem képzelem azoktól mentve lenni és nemesbülök általa hibáimat látva. Aztán mikor nyomtatásban megjelennek műveim, annak kimondhatatlanul örvendek. Nem épen hiúságból, hanem, hogy amit én tudok, ismerek és tapasztaltam, értse, tudja, ismerje más is. Mindenek fölött, hogy aki valamit ért belőle, a mi talán gyengéjét érinti, hogy vethesse le azt és legyen nemesebbé.

Több év óta foglalkozom az írással. De mikor még csak kezdő voltam, ha befejeztem egy művet s beküldöttem valamelyik lap szerkesztőségéhez, csüggedés szállta meg lelkemet: Hátha gúnyosan azt fogja izenni a szerkesztő, hogy művemet, az én drága szülöttemet, eltemette mélyen a papirkosár fenekére, hogy soha napvilágot ne lásson. A papirkosár, melyet a szerkesztők oly kedvveléssel emlegetnek, sötétebbnek, borzalmasabbnak tűnt fel képzeletemben, mint a sírűreg.

A szerkesztőkről magamnak ilyen képet alkottam:

Magas termet, büszke tartással; borzas fő, mert hát ezen kell gyakran végig sétáltatni az ujjakat, mintegy könnyítve ezáltal a nehéz feladat megoldásán; átható szemek, melyekről a szeműveg nem hiányozhatik, minthogy mindent jól át kell vizsgálni; mosolytalan ajkak, hisz a tudósnak, aki mindent s mindenkit megkritizál, furcsán is venné ki magát ajkai körül a mosolygás.

Olyanoknak képzeltem a szerkesztőket, akik főlényük tudatában közönséges halandóval szóba sem állanak; de megvallom őket szivteleneknek tartottam, azon tudatban, hogy hány magasra törekvő szellemnek szegik szárnyait az által, hogy azokat a lelki vajudas közt létrejött műveket, melyekhez annyi remény fűződött, eltemetik abba a borzalmas sírba, a papirkosárba. Azonban mégis tiszt-

teletet éreztem a szerkesztők iránt, de roppant féltő tiszteletet.

*

Néhány évvel ezelőtt, egy szép nyári délutánon a kertben egy öreg fa arnyékában üldögéltem a pázsiton. Vasárnap volt s így munkaszünet, tehát átengedhettem magamat a pihenésnek. Elmém azonban nem pihent. Egy tárgyról gondolkoztam, hogy vajjon az jó alap lesz-e egy elbeszéléshez.

Gondolataimból e szavak riasztottak fel:

— Tessék hamar bejönni, mert két ur van nálunk.

Haragosan tekintetem a cselédre, aki engem zavarni merészkedett, mondván:

— Mit háborgatsz? Bent vannak anyámék és elfogadják őket!

— De a kisasszonyt kérdezték!

— Mond, hogy nem vagyok itthon.

— Asszonyom már megmondotta nekik, hogy a kertben van.

— Kik azon urak?

— Egyiket ismerem az V. Árpád ur, a másik nem ide való, úgy szólitották, hogy szerkésztő ur.

— Szerkésztő ur? Jól hallottad-e? talán gyógyszerész?

— Nem istálom, nem orvoságokat szokott az az ur készíteni, mert hallottam mikor azt mondotta, hogy szeretné, ha a kisasszony is írna valamit a lapba, a mit ő készít.

E szavakra érzém, hogy elpirultam, elsápadtam, reszkettem és szívem hevesen kezdett dobogni.

Erőt véve magamon szóltam:

— Igazán azt mondotta?

— Süketüljek meg ha hazudok!

— Ugy-e így szólitották: Szerkésztő ur!?

— Ugy, ugy, ugy! Oh a kisasszony beh okos! nem hallotta s mégis jól ki tudja mondani. Én hallottam s mégsem jól mondottam. Jaj beh ostoba az én fejem!

— Menj és mond, hogy mindjárt bent leszek, mondom a fecsegő leánynak

Magamra maradva tanácstalanul állottam egy helyben.

Azon gondolatra, hogy mindjárt egy szerkesztővel kell szemtől szembe állanom, aki engem átható szemével, melyek a szemüvegen keresztül még kétszerte jobban látnak, tetőtől talpig meg fog vizsgálni és hiányaimat megkritizálni, nem szavakkal ugyan, hanem mosolytalan ajkainak gúnyos bigyeztésével, mondom e gondolatra valami hideglelésfélét éreztem a hátamon végig futni.

De hát okvetlenül kell-e, hogy megjelenjek előtte?

Akaratomnak ura vagyok s ki kényszeríthet engem erre!?

Elrejtőzöm valahová s estig nem mutatom magamat, ezalatt a szerkesztő megunva a várakozást, eltávozik s pontum.

De ezt mégse tehetem — fűzém odább gondolataimat — mert így anyámnak okoznék kellemetlenséget: szégyenkeznék a szerkesztő előtt miattam és eltűnésem aggodalmát szülne neki. Aztán még az is, hogy emberfia nem igen részesül hasonló kitüntetésben, hogy oly magas látogató szerencséltesse házukat megjelenésével.

Történjék bármi, legyek megkritizálva tetőtől talpig, mindegy! Allok elébe a nagy embernek!

S ezzel egész elszánt bátorsággal hagyám el a keretet s mentem végig az udvaron; amint a házba beléptem, a belső szobából zajos, vidám hangok üték meg fülemet. Az idegen férfi hangja oly barátságos volt, hogy ezt hallva, megkönnyebbülten lélekzettem fel. Gyorsan ledobám kötényemet s ruhaszekrényemhez lépve, ki akarám azt nyitni, hogy kopott fekete ruhámat más ruhával cseréljem fel, de a szekrény zárva volt; a kulcsot nem találtam sehol. E perczben akkora elszántságot éreztem magamban, hogy már az sem feszélyezett, hogy oly magas látogató előtt, ilyen kopott ruhában kell megjelen-nem.

A kilincsre téve kezemet, halkan benyiték.

A társalgás élénken folyt s így rögtön nem vették észre megjelenésemet és nekem maradt annyi időm, hogy szemügyre vehettem ő szerkesztőségét. De oh kellemes

csalódás! E férfi nem hasonlított azon képhez, melyet én magamnak a szerkesztőkről alkoték. Egész lényén nem fedeztem fel semmi félelem-gerjesztőt.

Nem volt magas (nem a magasságban rejlik a valódi nagyság); nem volt borzas, ajkai nem voltak mosolytalanok, gúnyoros kifejezéssel és a mi fő: nem viselt szemüveget, (legalább nem láthatott olyan jól).

A mint megjelenésemet észrevették, a két férfi felemelkedett és V. Árpád bemutatta nekem azt a férfit, kitől néhány percczel előbb még annyira rettegtem. És ez olyan jóságosan tekintett reám, kifejezésteljes sötét szemeivel, hogy a lelkemet jótékony melegség árasztotta el.

Aztán helyet foglalva, folyt a társalgás oly fesztele nélkül, mintha szerkesztőnek még hire sem lett volna közöttünk.

Mi engem illet, én mégsem birtam némi elfogultságot leküzdeni, azon tudatban, hogy e férfi — kinek pedig egész lénye rokonszenves benyomást tett reám — mégis csak nem más, mint egy lapszerkesztő.

Megjelenésem után még mintegy félóráig időzhetett házunknál. Egyebek közt elmondá, hogy körutat téve erre-felé, városunkban is megállapodott, hogy néhány régi ismerősét meglátogathassa s értesülvén arról, hogy én is szoktam a lapok számára írni, kér, hogy lapját is tiszteljem meg olykor egy-egy czikkkel. Ez udvariasan elmondott szavakra így feleltem:

— Igen megtisztelő reám nézve, hogy a Szerkesztő ur ilyen kérést intéz hozzám; de vajjon képes leszek-e ezen megtisztelő kérelemnek eleget tenni, szóval: olyan cikket írni, mely megüsse a mértéket?

— Lapomra nézve lesz igen megtisztelő, ha kegyed sziveskedik abba valamit írni, a melyért előre is fogadja legszebb köszönetemet!

Egy szerkesztőtől ilyen szavakat nem vártam! Hisz a szerkesztők a kezdő írók iránt olyan leereszkedők szoktak lenni, mintegy azt várva tőlük, hogy tartsák kegynek, ha dolgozatukat arra méltatják, hogy közöljék.

Ez a férfi a szerkesztők közt valóban unikum. Vagy talán valami kitűnő talentumnak hisz engemet.

Csekélységem tudatában e gondolat nagy zavarba hozott.

Nem is tudom már mit feleltem finoman előadott szavaira, csak azt tudom, hogy mikor bucsúzva kezét nyújtá, oly különösen mosolygott, hogy ezt én gúnymosolynak vettem volna, ha hirtelen azokba a jóságos, sötét szemekbe nem tekintek...

*

A szerkesztő látogatása után nem sok időre irtam egy beszélyt. Mikor be volt fejezve s átolvasám, teljes reményem volt az iránt, hogy az az udvarias szerkesztő igen jónak fogja találni. Elküldöttem. Hanem azután reményem fénylő szálai közé sok fekete szálát szőtt a kétség. Aggodalom kezdett kinozni.

Hátha csalatkoztam a szerkesztőben. Lehet, hogy az a gyöngéd, előzékeny modor, csak külső máz; lehet, hogy azok a kifejezésteljes sötét szemek mögött a legszivetelebb kritikus lappang...

Ha a „Szerkesztői üzenetek“ rovatában egyszer csak ezt fogják olvasni: „Szivárvány. Kegyedben több tehetséget tételeztünk fel. Sajnálattunkra ki kell jelentenünk, hogy dolgozata még megközelítőleg sem üti meg a mértéket“.

Hogy tönkre lesz téve a városombeliek előtt, irói hírnevem, hogy fognak örülni kudarczomon ellenségeim. Mert itt a nő-írókat gyűlölik. Előítélettel vannak eltelve ellenük, azon véleményt táplálván, hogy a melyik nő ir, az hivatásával merőben ellenkező dolgot mível.

Egyszerre az a gondolatom támadt, hogy vajjon a szerkesztő látogatása, nem ellenségeim ármánykodásából kifolyólag történt-e, vajjon ezek vele nem esküdtek-e össze ellenem, hogy örökre elvegyék kedvemet az írástól? Így kell lenni! Az a különös mosoly a szerkesztő ajkai körül, nem bizonyíthat egyebet, mint azt, hogy valami cselszövény készült ellenem.

Ilyen rémképek gyötörtek. Erősen megbántam, hogy beszélyemet a szerkesztőnek elküldöttem.

Sokáig tünődtem a felett, hogy miként tudnék menekülni a rám váró kellemetlenségtől, de végre — belátva, hogy a dolgon már változtatni nem tudok — elszántan vártam azt, a mi következni fog.

És ime egyik napon levelet kapok a szerkesztőtől, melyben elismeréssel szól dolgozatomról s lelkesít, buzdít, hogy csak folytassam az írást, mert idővel még sokra vihetem.

Hogy milyen hatással volt reám a levél tartalma, azt el sem tudnám mondani. Annyit azonban mondhatok, hogy lelkifurdalást éreztem azért, hogy oly rosszul vélekedtem arról az aranyos szerkesztőről.

Még is igaz, hogy a szem a lélek tükre. Azok a jóságot kifejező sötét szemek, melyek oly biztatón tekintettek reám, hiven tükrözték vissza a nemes, jó lelket. Nem rejtőzött e szemek mögött egy szivtelen kritikus, aki a szegény kezdő írók dolgozataival oly kegyetlenül bánik el.

Az is igaz, hogy az első benyomás a valódi. Reám a szerkesztő első pillanatban rokonszenves benyomást gyakorolt és nem is csalatkoztam benne.

A hányszor küldöttem lapja számára valamit, azt mindig megdicsérte — ezáltal lelkesíteni akarván, hogy ne csüggedjek; — aztán, ha szükség volt kijavította és így adta közre. Ez azt eredményezte, hogy most már bátran küldök dolgozatot más lapoknak is, nem szállja meg lelkemet a csüggedés, nem hagy el a remény, hogy művem napvilágra jön.

A szerkesztők iránt ma már nem vagyok oly elfogult, nem tartom őket olyan félelem-gerjesztőknek.

Ha valamicskét képes voltam előre haladni az irodalom terén, úgy ezt semmi egyébnek nem köszönhetem, mint annak, a mitől előre annyira rettegettem: a szerkesztői látogatásnak.

A szentpétervári örmény közönség.

A mondott cím alatt az „Árevelk“ 1887-ik évfolyamában Kulámireáncz, a „Jérászch“ című örmény folyóirat szerkesztője egy cikksorozatot közöl, melyben a pétervári örmény közönség kiváló tagjairól rövid értesítéseket ad. Ezek közül néhányat mi is közreadunk. Kezdjük a sort a nem rég elhalt

Lorisz-Melikoffal. Ghárápágh-ból Lori-ba (Örményország, Udi tartomány, Ághud kerületében fekvő fejedelmi város) költözött örmény „melikh“ (fejedelem) érdemes ivadéka volt, ki a közönséges hadnagyságból a grófságig vitte fel személyes érdemeivel, melyek a kaukázusi és örményországi harcokban fénylettek. Mint diktator nagy szolgálatokat tett Oroszországnak. II. Sándor halála után visszalépett a nyilvánosságtól. Minden vasárnap elment a gróf egész családjával templomba és kezdetől végig hallgatta nagy ájtatossággal az örmény misét.

Teleáneán János volt közoktatásügyi miniszter moszkvai tiszteséges örmény családból származott. Atyjának Teleáneán Dávidnak, ki a Napoleon-féle harcokban, mint hadvezér tüntette ki magát — arczképe a szentpétervári császári téli palotában, az 1812-iki hősök közt tündököl. Veje a Lázárev családnak.

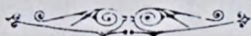
Láláján tábornok, ki a tűzérség alhadvezére (Generallieutenant), fényes névvel bir; aligazgatója az összes katonai iskoláknak. Atyja Örményország Sámách helységéből jött Szt-Pétervárra; a Lázárev család jóságainak kormányzója lett és a pétervári kerület Robèsca nevű falujában lakott. Ezt a falut, mely mellékjóságaival együtt több millió rubelt ér, a Lázárev család I. Sándornak ajándékozta a nélkül, hogy azért valami viszonzást várt volna. — Lálájánra, ki csak még ötven éves, nagy jövő várakozik.

A millióiról híres Lázárev család képviselője Ábámelik-Lázárev herceg és fia, ki mint régész ismert névvel bir; ez meglátogatta Palaestinát, Ninivét, melynek romjai közt új felírást kapott, miért a francia akadémia köszönetére érdemesült.

Chámázeán titkos tanácsos, akadémiai elnök, ki nagy jártassággal bír az ázsiai nyelvekben, Kelet irodalmából sokat ültetett át oroszra. Kedveltje valamint a császárnak, úgy az örménységnek is.

Jézeáncz Gárábéd közoktatásügyi államtitkár, Ásztrakánból ered; a Lázárev-ek anyagi támogatása mellett tanult. Lorisz-Melikof gyermekeinek nevelője lett. A szentpétervári egyetemen bizonyos ideig tanára volt a keleti nyelveknek. Irodalommal is foglalkozik; nem egy-két munkát írt.

Szongott Kristóf.

Szamosújvári levelek.

V.

Helyzetünk a megyében.

Atörvényhozásilag egygyé alkotott két vármegye: Doboka és Szolnok területén egyetlen szabad kir. várossal találkozunk, — s ez Szamosújvár, mely a két megye különállása idejében földrajzilag e két törvényhatóság határkövét képezte; néhány évig maga is (Kolozsvár, Szék, Kolozs és Zilah városokkal együtt) közös városi főispán alatt állott, — s egyszersmind legutolsó szék-helyül szolgált a fennállott Dobokavármegyének; mely régebben felváltva a megye különböző pontjain tartotta márkális gyűléseit.

Mostani megyénk székvárosa: Deés, a régi magyar közjog szerint, az úgynevezett nemesi városok — „oppida nobilium“ — egyike volt; ilyen volt még az erdélyi részekben Ó- és Új-Torda, Nagy-Enyed. Szamosújvár és — az erdélyi örmények másik főtelepe — Erzsébetváros, a magyarok és székelyek földjén levő szabad kir. városok rendjében mindjárt Kolozsvár, Marosvásárhely és Gyulafehérvár után sorakoztak, s ebbeli rangjukat a rendezett tanácsú városokkal egyenlővé tett szervezetük dacára, a törvényhozás intézkedése folytán maiglan megtartották.

Városunkon és a megye székhelyén kívül nincsen is más városa a mai Szolnok-Doboka megyének; mert a mi szomszédságunkban levő Szék, volt taxalis város — mely régebben a dobokamegyei gyűlések székhelyeinek egyike és törvényhatósági joggal bíró város volt, s mai napig önálló képviselőválasztási kerületet alkot, — újabb időben némileg visszafejlődöttnek látszik; a mennyiben pár év előtt önként megvált a törvény által meghagyott, rendezett tanácsú városi szervezetétől s így egyenlővé lett a megye többi mezővárosaival.

E vidéknek határozottan kiemelkedő emporiumai, a városias fejlődésre (a másodrendű központok felett) legtöbb tényezővel bíró két szomszédváros: Deés és Szamosújvár, a Besztercze és Kolozsvár közt fekvő széles közigazgatási területen — ha a történeti fejlődés által kijelölt hivatásukat helyesen fogják föl, — nemes versenyben egyesülhetnek ama társadalmi, közgazdasági és közműveltségi feladatok megvalósítására, melyek északi Erdélynek e vezérmegyéje területén, mint a józan irányú előhaladás követelményei, a nemzet és a hon javára, s a társadalmi közjólét érdekében betöltésre várnak.

Földrajzi fekvésénél fogva e Szamos-parti két város, mint ugyanazon megye intellectualis központjai, nem az ellentétes érdekek kihegyezése, hanem inkább különböző elemeiknek vállvetett érvényesülése által hivatvák, egymás mellett, egyéniségüket tovább fejleszteni, — mint több más, analog helyzetben levő városok, úgy az erdélyi részekben, valamint a királyhágón-túli, szorosabb értelemben vett Magyarországon.

A mi különösen bennünket illet, mi a magyar hazának egyik legfiatalabb városa vagyunk, nyolcz év mulva levén város megalapításának alig kétszázados évfordulója. — Az erdélyi fejedelmek korában még nem volt e völgyben városi élet; habár az itteni országos fegyintézet épületébe beépített régi vár akkor már fennállott s történeti adataink egy szintén korábbi falusi község nyomairól is megemlékeznek; mely ugyanezen völgyben létezett volna. Mindamellert a térség városunk kettős hegyláncolata közt jóformán még üresen állhatott!

Csak 1700. év körül látjuk ide telepedni a moldvai örmény menekülteket egy püspöki czímmel feldiszitett apostoli vicarius vezetése alatt; a kik készpénzen megvásárolják e területet; itt csakhamar templomot, püspöki lakot, s lassanként egy egész új kereskedővárost építenek fel: a magyar-örmény metropoliszt.

Még kétszáz éve sincs e tervszerű városalapításnak; mindazáltal egy élet-erős, csinos, a hazafias és művelődési érdekek iránt már is jól érdemesült s rendezett tanácsát saját erejéből, lakosságának megterhelhetése nélkül fentartani képes szabad kir. város keletkezett; melynek 1848 előtti kiváltságleveleit levéltárunk a multak iránti kegyelettel őrzi.

Nem is oly régen volt még, hogy Szamosújvár nemcsak névleg bírta a szabad kir. városok rangját, hanem gyakorolta is azoknak jogait; ismeretes továbbá, hogy körünkben volt székhelye egy vármegyének, s az első folyamadású kir. törvényszékek egyikének; végre, hogy városunk 1878-ig az országgyűlésen még kettős képviselettel birt. De mindezek immár nagyobbára csak elmosódott emlékek, — alig okoznak komolyabb gondot a közéleti és üzletforgalmi veszteségek daczára is életerősnek bizonyult, s haladni törekvő városunk polgárságának; mely a változott viszonyok között újabb módokat keres, hogy a népességi és kereseti pangás kedvezőtlen eredményeit lehetőleg ellensúlyozza, s néhány éven át a körülmények által akadályozott fejlődése ismét nagyobb lendületnek induló felvirágzás korszakához érjen.

S midőn a saját emelkedésének munkáját teljesíti egy város, ugyanakkor emeli a megyét, a vidéket, melynek városokra van szüksége; emeli az ország és a nemzet összességének erejét, mely nem áll egyébből, mint a részek erejének összegéből. Itt is alkalmazható azon elv, hogy „minden jogos érdek öszhangzó“, — a város, a megye és a közhaza egymásra utalt jogos érdekei közt. Így felfogva lényeges ellentétek épp oly kevésbé képzelhetők, mint ugyanazon város avagy megye különböző népelemei, nemzetiségei közt; ha ugyan is a közügyek nem egyoldalú elfogultsággal, hanem minden jogos érde-

ket a kölcsönös méltánylás mérlegére helyező jóakarattal és bölcseséggel bíraltatnak el, — a legrosszabb tanácsadó, a szenvedély, kizárásával!

A polgári öntudat minden város lakóinak — a faji önérzet minden népfaj szülőtteinek kebelében a tiszteletre méltó nemes érzések közé tartozik, — mindaddig, míg a mások iránti ellenszenves indulatot kizárja; míg összeférhetőségét el nem veszíti a mások előmenetele fölötti örömmérettel szemben; szóval míg csak a jó czélokra irányzott üdvös vetélkedés határai között marad. Jóllehet ugyanezen alapelvnél fogva büszkeségemet helyezem e címbe: „Szamosújvári polgár“, mint Róma fia mondá hajdan: „Civis Romanus sum!“ ... de sem a faji önérzetet, sem a helyi polgári öntudatot magamban, mások rovására túltengeni nem engedhetem; sőt szintén örülni tudok a megye többi részének, — a kétszázados közös mult történeti eseményei, s a jövőbeli közös hivatás együttes feladatai által oly szorosan hozzánk kapcsolt szomszédainknak is — fejlődésén, előhaladásán. A mi két városunk, — úgy vélem, valamint a múltban, úgy a jövőben továbbra is — fejlődhetik és virágozhatnak egymás mellett, a nagy Szolnok-Dobokában!

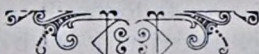
A földrajzi fekvés, a történeti emlékek, a hazafiúi szellem összekötő-kapcsa, a törvényhatósági és önkormányzati administráczió, — főleg az egymásra támaszkodó közrendészetünk — kölcsönös érdekei mellett még a közlekedési viszonyokban birjuk szintén fontos tényezőjét a két város közötti jó szomszédságnak.

Mióta e vidék közlekedési hálózatának fő-ütere: a szamosvölgyi vasútvonal kiépült, a gazdasági és kulturai tekintetben oly nagyérdemű vállalat még közelebb hozta városainkat egymáshoz, s azok közt a szó teljes értelmében újabb kapcsot létesített. Habár az apahida-deési, a deés-beszterczei és a deés-zilahai (szilágy-sági) már kiépített s forgalomban levő, — valamint a még esetleg kiépítendő deés-nagybányai és naszódi szárnyvasútak elágazásai mindannyian Deésen koncentralódnak, illetve oda fognak összefutni; — tagadni azonban nem lehet, hogy városunk szintén számos

előnyeiben részesült a megyénken átvonuló vasúthálózatnak és ezen előnyök természetesen csak növekednének, ha majd az említett, valamint a besztercze-bukovinai s idővel talán a mezőségi, (közvetlenül Szamosújvárhoz csatlakozó) vonal kiépülése folytán, vidékünk vasúthálózata még további kiegészítést nyerhetne. Szóval szűkebb hazánk, Erdély, ezen északi nagy megyéjében, mely a Mezőségtől a Ciblesig terjed, a két Szamos összehalálkozásánál, mint megyei és országútainknak, s ma ugyan helyi érdekű, de nemsokára országos fontosságú vasút-vonalainknak is központján, városainknak egymás mellett párhuzamosan haladó közös és kölcsönös érdekei vannak; s az egyik iránti természetes előszeretünk éppen nem zárja ki, hogy mindkettőnek felvirágzását ohajtsuk, ugyanazon komoly őszinteséggel szólván a megyei vezérfeladatok megoldására hivatott mindkét szomszédvároshoz — egyenként:

Te, város állj, a míg e hon fennáll,
És hiven áldozz' szent oltárinál!...

S.

Gyergyó-Szt-Miklós ünnepe.

Szerencsés a gyergyó-szt-miklósi örmény kath. egyházközség; mert a kegyes Ég egy derék plebánost adott nekünk, ki a szentegyházban buzgó pap, a prédikálószékekben párját ritkító szónok, a tanodában jó tanár, a társadalomban nélkülözhetlen férfiú. De viszont nem közönséges lelkipásztorunk is szerencsés, mert egyetlen ellensége sincs; köztisztelet veszi közül: polgárzatunk nagya-apraja becsüli...

Teljes lelkünkben tisztelt és szeretett plebánosunk Görög Joachim beiktatási ünnepélyét folyó évi ján. 22-én ültük meg — kiváló fényvel.

Az ünnepség napjának előestéjén a helybeli „Hilariadalegylet“, Nyers Károly polg. isk. tanár vezetése alatt, igen kedves szerenáddal lepte meg ünnepelt plebánosunkat,

a ki ezen egyletnek buzgó elnöke. Majd a népiskolai zenekar tisztelgett szép karénekeivel, a melyeknek elhangzása után Hochschild Lajos polg. isk. tanár tartalmas és lendületes beszédben üdvözölte az ünnepeltet, a ki erre röviden, meghatottan válaszolt.

Érdemes plebánosunk még ezen este számos jeleit látta az őt környező tisztelet- és szeretetteljes figyelemnek. Így — hogy a többit mellőzzem — a helybeli irg. rendi tisztelendő nővének őt, mint polgári leány-iskolájuk tevékeny tanárát, igen értékes ajándékkal lepték meg.

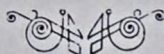
Az ünnepély napján reggel a gyergyó-kerületi papság, melynek élén Both Ferencz beiktató kanonok-esperes állott, az örmény kath. egyháztanács és nagyszámú előkelőség diszes menetben vonult a plebánosi lakásból az örmény katolikusok templomába; a szentegyház zsufolva volt. Itt előbb a beiktató mondott szép, alkalmi beszédet, azután felolvastatott a püspöki kinevezés. Mihelyt vallást tett ünnepelt a hítről, azonnal átadattak neki a süveg, a kulcsok és az evangeliomoskönyv: a tekintély, a hatalom és kötelesség jelvényei. Erre szószékre lépett és ékes nyelvvvel oly remek, eszmegazdag, hatásos beszédet tartott, hogy nem egy hallgatója törült könnyeket szempilláiról... A segédletes szentmise alatt a munkás apácák és ezek növendékei gyönyörű karénekekkel fokozták az áhítatos buzgóságot. Isteniszolgálat után a plebániára siettünk; ott volt a tisztelgő papság, az örmény kath. egyháztanács, melynek tagjait Lázár Menyhért főgondnok vezette, s az összes előkelőség.

Délben dísz-ebéd, mit a páratlan buzgoságú hivek rendeztek szeretett plebánosuk tiszteletére. Sokan voltak a vidékről is meghiva. Mintegy százhatvan személy foglalt helyet az asztalok körül. Az első pohárköszöntőt az ünnepelt mondotta pápa Ő szentségére, az apostoli Királyra és Erdély róm. kath. püspökére; ékes szavait állva hallgatták. Utána Eránosz Bogdán algondnok szólott — csinosan. Talpraesett felköszöntője a beiktatott plebánost üdvözölte. Most a sok, szebbnél-szebb üdvözlő táviratot olvasták fel. Azután újra megnyiltak a beszédes ajkak;

mert kifejezést kellett adni a sok jó kívánságnak: még igen sok sikerült felköszöntőben gyönyörködtünk. . .

Vége lett a ritka¹⁾ ünnepélynek; de szép emléke megmarad. Eseményt fog képezni e felejthetlen nap a gyergyó-szt-miklósi örmény kath. egyházközség életében!

Dr. Fejér Dávid.

Kisebb közlemények.

A főrendiház új tagja. Csak mult havi füzetünkben említettük, hogy a magyar országgyűlés két házának örmény tagjai összesen tizenkettőn vannak; melyből kilencz a képviselőházra, három a főrendiházra esik. E statisztikai kimutatásunk azonban legközelebbről máris örvendetes változást szenvedett azáltal, hogy Gajzágó Salamon az állami számvevő-szék volt érdemes elnöke és belső titkos tanácsos, (Szamosújvárnak egykori képviselője) a főrendiház tagjává neveztetett ki, s ekként a magyar országgyűlés örmény eredeti tagjainak száma egygyel ismét szaporodott; a mennyiben most már a főrendiház padjain négyen ülnek »a mi népünkben«. . . Gajzágó Salamon, mielőtt az államszámvevő-szék elnökévé neveztetett ki, az országgyűlés képviselőházának jegyzője, utóbb alelnöke volt s mi a nélkül, hogy általunk már írásban és képben ismételve bemutatott volt képviselőnknek előkelő politikai pályafutását újabban is részletezni megkísérlelnök; ez alkalommal, (mellözve életrajzi adatainkat) egyszerűen rámutathatunk arra, hogy Gajzágó Salamon személyében ezúttal is méltó kitüntetés érte a hazai örménységet. Ezúttal alkalmat veszünk magunknak megjegyezni, hogy félszázad előtt, az 1348-iki első magyar kép-

¹⁾ Igaza van egyes tollú cikkirónak, midőn a »ritka« jelzöt használja: mert hazánkban csak öt örmény kath. plebánia van. — Sajnáljuk, hogy a kényelmes közlekedési eszközök hiánya miatt (csak Szász-Régenig van vasút, onnan pedig több mint egy napi járót, kocsin kellett volna ebben a nagy hidegben megtennünk) igen fényes ünnepélyökre el nem mehettünk és személyesen meg nem köszönhattuk a kedves plebánosnak, egykori volt kitünő tanítványunknak, szives meghívását. Ugy szintén itt a nyilvánosság terén mondunk barátságos köszönetet a derék rendező bizottságnak, mely külön meghívóval tisztelt meg minket. Nyujtsa Isten a gyergyó-szt-miklósi gazdag örmény kath. egyházközség tagjainak becses életét hosszúra, hogy még sokáig fennen lobogtathassák azon a vidéken a miveltség és hazafiság zászlóját! Szerk.

viselőháznak már szintén több örmény születésű tagja volt; névszerint a következők: Antalfy Gábor, Dániel Pál, Gorove István, Karácsonyi Antal, Korbuly Bogdán, Karácsonyi János, Másvilági István, Sárosy Ferencz és Simay Gergely, — mint az akkori képviselőház legifjabb tagja, — a ki később az 1867. évi koronázási országgyűlésen, s több más országgyűléseken, egyik legérdemesebb képviselője volt a szamosújvári választókerületnek.

Az újvidéki örmény kath. templom, mely a szabadságharcz ideje alatt a lángok martaléka lett, felépült; taval szenteltetett fel. Főoltárképe azonban, mely Világosító Szt-Gergelyt fogja ábrázolni, hiányzik. E parochia tudós plebánosa: Duha Dávid mechithárista atya a napokban járt szülővárosában: Szamosújvárt, hogy ezen oltárképre adományokat gyűjtsön. Meg fog fordulni más helyütt is, de nagy elfoglaltsága miatt sok felé nem mehet el. Reményli azonban, hogy a buzgó hivek közül azok is fognak segédkezet nyújtani, kikhez el nem mehetett. Mindazok, kik filléereikkel a szent czélt előmozdítani ohajtják, kegyes adományait Ujvidékre (Torontálmegye) Duha Dávid örmény kath. plebános czimére küldjék. Jó czélra adja nélkülözhető filléreit az, ki azokkal az Isten dicsőségét mozditja elő! — Maga a tevékeny plebános, ki lapunknak is érdemes munkatársa, mint mechithárista atya, a bécsi szerzet érsek-apátjától függ; mint plebános a kalocsai érsek fenhatósága alá tartozik; mint Romania, Bulgaria, Serbia apostoli hitküldére, a propagandához küldi be jelentéseit. Dávid atyának Leo pápa Ó Szentsége nevében a propaganda adott engedélyt arra, hogy bárhol misézhessék, gyón-tathasson. A decretumot, mely 1883. aug. 27-én kelt Rómában, saját szemeinkkel láttuk. Van ezenkívül több magyar püspök saját kezű aláírásával ellátott engedélye is. Es Dávid atya, ki több nyelvet beszél, szép hivatásának — derekasan megfelel!

Irodalom és művészet.

A magyar Chorenei. III. Harmadik könyv. 1. Hazánk történelmének vége. — 2. Eset, mely Tiridát halála után a nagy Verthánest és három satrapiát ért. 3. Szent Gergely megöletése a barbarok által. 4. Pápur fejedelem kilépése az örmények szövetségéből; a satrapák szándéka Choszrovot akarja királylyá tenni. — 5. Az örmények levelének másolata. — 6. Antiochus eljövetele és tettei. — 7. Mánásdir vétkezése a nagy Jakab ellen és ennek halála. — 8. A kis Choszrov uralkodása; a székhely megváltoztatása és egy pusztá beületése. — 9. Choszrov napjaiban az éjszaki népek országunkba rontanak; Ámáduni Váhan merénykedése. — 10. Choszrov halála és az örmények harca a perzsákkal. — 11. Dirán uralkodása; a nagy Verthánest, kinek székét sz. Juszik foglalta el, elköltözése e világból. — 12. Sapor harca Constantius

ellen. — 13. Dirán Juliánhoz megy és tuszokat ad. — 14. Szent Juszik és Dániel vértanusága. — 15. Zorá, ki elpártolt az örmény seregekkel Juliantól, nemzetségével együtt kiirtatott. — 16. Juszik fainak halála, Phárnersze következése a püspöki széken. — 17. Sapor Diránt, ki meghívására ment hozzája, megcsalja és megvakítja. — 18. Sapor Arsaces teszi királylyá. Berohanásai Görögországba. — 19. Miként veti meg Arsaces a görögök királyát. — 20. Szent Nerszesz és jó intézkedései. — 21. Arsaces fivérének, Tiridátnak megöletése, szent Nerszesz elmenetele Byzantba és a tuszok viszáhozása. — 22. Miként kapott össze Arsaces Kênellel, Dirán halála. — 23. Arsaces megújult gyűlölete Kênel ellen és ennek megöletése. — 24. Miként merészkedett Arsaces Kênel feleségét nőül venni, kitől született Báb. — 25. Dirith megöletése. — 26. Sapor megveretése Tigranágiéd mellett. — 27. Miként épült es dulatott fel Arságván. Áni megvétele. — 28. Tigránágiérd elfoglalása és teljes elpusztítása. — 29. Arsaces harca satrapjai ellen; Báb elutazása Byzantba. — 30. Nagy Nerszesz számkivetése egy lakatlan szigetre. A számüzötteket a Gondviselés gondoskodása táplálja. 31. Arsaces a satrapákat megöleti. Cház püspök magaviselete. — 32. Arsaces hurczoltatja a boldog Gházot és megköveztetni akarja, mivel ez azt vétkeiért megfeddette. — 33. Nagy Theodosius uralkodása; a Szent-Lélek-tagadók miatt fartott zsinat. — 34. Arsaces akaratlan elutazása Saphoz, a honnan többé vissza nem tér. — 35. A veszéyek, melyek Sapor által érték Örményországot; Arsaces halála. — 36. Meruzsán gonosz tettei; Báb Örményország királya lesz. — 37. Czirávban történt nagy ütközet- és a gonosz Meruzsán megöletéséről. — 38. Miként itatott Báb szent Nerszesz halálos szert, ki életét kivégezte. — 39. Izsák székfoglalása és Báb megöletése Theodosius által. — 40. Váráztád uralkodása és rabsága. — 41. Arsaces és Vághárság uralkodása. — 42. Örményország ketté osztása két Arsacida király alatt, kik két nemzetnek: a perzsáknak és görögöknek szolgáltak. — 43. A satrapák visszatérnek Armeniába, mindegyik elfoglalja saját uradalmát; két királynak szolgálnak. — 44. Miként becsülte Choszrov Izsák lovat; ennek vitéz tettei a vánántok nemzetségéből való rablók ellen. — 45. Arsaces kincseivel Choszrovhoz jönnek Szuren, Váhán és Áschátár. — 46. Ársaces ki harczban Choszrovtól legyőzetett, betegségben meghal. — 47. Boldog Meszrob. — 48. A satrapák, kik Arsacesnél voltak, visszatérnek Choszrovhoz. — 49. Choszrov egyedül uralkodik Örményországban; a patriárkhai széket nagy Izsák bírja. — 50. Choszrov elfogatása és fivére Vérámápor trónra lépte. — 51. Nagy Izsák Ktesifonba utazik, honnan tisztelettel és ajándékokkal tér vissza. — 52. Dániel-féle betűk. — 53. A felső kegyelem adta Meszrob-féle írásjegyek. — 54. Az örmény, iberiai és az álván betűk. — 55. Choszrov másodizben jut Örményországban trónra, s utána a perzsa Sapor. — 56. Az, a mi Sapornak Örményországból való eltávozása után történt; az ez után beállott

fejetlenség. — 57. Meszrob küldetése Byzantba; öt levél másolat — 58. Nyugati részünk tanítása; általános csendesség. Ardásir uralkodása. — 59. Gárin város, mely Theodosiopolisnak neveztetett, építése. — 60. Meszrob ismét hirdeti az üdv ígését. A fordítók utazása Byzantba. — 61. Az istentelen Nestor miatt Ephesusban tartott zsinat. — 62. Chorenci Mózes tanárai, ő maga és képző útja összehasonlítva a naprendszerrel. — 63. Az örmények szegényítő egyesülése, mely saját romlásukat idézte elő. — 64. Az örmény királyság önkényi elpusztítása és a pátriarkhai szék lealacsonyítása. — 65. Nagy Izsák és székutódja Samuel elbocsáttatnak Persiából. — 66. Samuel, a nagy Izsák méltatlan tisztársának tettei. — 67. Nagy Izsák és boldog Meszrob kimulnak e világból. — 68. Kesergés azért, hogy Örményországban a királyság elvétellett az Arsacida uralkodóháztól és a patriarkhaság szent Gergely nemzetségétől. Be van fejezve a harmadik könyv. Nagy-Örményország történetének vége.

Élő képek. Moszkvában a német klubban Silovszki az örmény életből 4 élőképet mutatott be decz. 21-én (1892). 1.) Örmény leányok edényekkel vizért mennek a forráshoz, hol Száját-Nova dallal fogadta őket. 2.) Örmény menyekző. 3.) Sámiram és szép Ára. 4.) A kurdok örmény falura rohannak. Az élő képek nagyon szépen sikerültek. Silovszki fáradságát ezüst csokorral jutalmazták.

Közgazdasági élet.

Az Erdélyrészi Kárpát Egyesület, melynek elnöke: gróf Bethlen Bálint, fölhívást bocsátott ki a nagy közönséghez, melyben törekvéseinek támogatását kéri azoktól, kik az egyesület céljai iránt hazafias érdeklődéssel viseltetnek. A felhívás (melyhez taggyűjtőiv van mellékelve) így hangzik: **Megnyitni akarjuk Erdélyt a turistaságnak, föltárni szándékunk azokat a gyönyörű helyeket, melyek eddig ismeretlenek voltak úgy magunk, mint a külföld előtt; ide vonzani akarjuk a Királyhágom túli lakosságot, hogy üdülés, szórakozás és gyógyulás végett ne a külföldre menjen, hanem a mi fürdőinket keresse fel, a mi belhegyeinket látogassa. Egy második Svájcot akarunk teremteni Erdélyből, hogy az a sok pénz, a mit évek során külföldön költünk el, bent maradjon az országban elhanyagolt közgazdaságunk javára, a kulturalis haladás és a szegény nép vagyonosodása érdekében. Ha Svájc milliókat tud évente a turistaság csatornáján magának behajtani, a mi pazar szépségű Erdélyünkben szintén megtehetjük ezt; ha tudunk lelkesedni az eszméért, s ha tudunk egyelőre áldozni azért, hogy hozzáférhetővé tegyük belhegyeinket, hogy ellássuk a kényelemhez szükséges alkotásokkal, hogy utakat nyissunk, hogy útjelzéseket csináljunk, hogy leírjuk és képekben bemutassuk ezt az Istentől megál-**

dott országrészt; hol még kiaknázatlanul hever a folyó, a kitünő gyógyhatású ásványviz, az erdő szépsége és a havasok testedző lánivalója!... Mint az egyesület felhívásának itt közölt részéből kitűnik, erdélyi hazarészünk közigazdasági érdekeinek nagyobb lendületet adni czélja legelső sorban az új Kárpátgyeletnek.

Opium-egyedárúság. Törökországi lapok jelentése szerint a porta azon tervvel foglalkozik, hogy a dohánymonopolium mintájára az opium forgalomba-hozatalát is az állam részére monopolizálja. Opium kereskedői körökben (melyhez sok, igen gazdag örmény czég is tartozik keleten) meglehetősen kedvezőleg fogadják a török kormány által tervbevett államgazdasági reformot; mert azt hiszik, hogy az opium-árak ennek következtében nem lesznek jövőre oly ingadozásnak kitéve, mint eddigelé voltak.

Mi újság az örmény világban?

A szultán — a pápának. Ázárián István, a Konstantinápolyban székelő »ciliciái« örmény katolikus patriarkha a Szent-Atya jubileuma alkalmából Rómába utazik, a hol a szultán nevében császári ajándékként egy rendkívül gazdag, gyémántokba foglalt arany szelenczét nyujt át Ő szentségének; s a török császár barátságos érzelmeinek fog kifejezést adni. — (Az öt év előtti pápai jubileum alkalmával szintén a nevezett örmény patriarkha volt a szultán képviselője s ajándékának megbízott átadója). A nagyvezir levele Rampolla bibornok-államtitkárral közli Ázárián külön misszióját, a ki egyúttal magas kitüntetések hoz Ledochowski és Mocenni bibornokok részére.

Két vesztesség. Újév napján halt meg Tiflisben Árdzruni Gergely, a »Méság« alapítója és szerkesztője. Lapjával, mely a huszadik évfolyamba lépett, nagy hatást gyakorolt a Kaukasiában lakó örményekre. 1890. máj, 18-án ülte meg 25 éves írói jubileumát. Mint publicista is jelentékeny szolgálatot tett a nemzetnek. 1891-ben adta közre folyóiratunk arczképét és életrajzát. — A hírneves armenista: Strumpf londoni egyetemi tanár, ki levezésben állott lapunk szerkesztőjével, decz. végén költözött el az élők sorából. Strumpf értette a magyar szót is és folyóiratunkat eredetiben olvasta.

Hajóskapitányok. A tripolisi születésű Ávák nevű örménynek, ki nem rég tette le kitünő eredménnyel a hajóskapitányi vizsgát, az Undseán és Jészaián nevű örmény gőzhajótársaság adott alkalmazást. — A tiflisi Mánthászeán-ház gőzhajójánál is van egy örmény hajóskapitány.